

Hogyan hatott Szeged Bibó Istvánra és Bibó István Szegedre?

Balog Iván

Bibó István, a XX. század legnagyobb magyar politikai gondolkodója keveset árult el magáról írásaiban és egyéb megnyilatkozásaiban, ezért se született eddig Bibó-életrajz. Annyit azonban tudni lehet, hogy ezer szállal kötődött Szegedhez. Az alábbiakban előbb arra teszek kísérletet, hogy Bibó és Szeged főbb kapcsolódási pontjait felvázoljam (I.), majd azt, hogyan kötődik városunk őhozzá (II.).¹

I.

1. Bibó Szegedhez mindenekelőtt különböző *személyeken* keresztül kapcsolódik, akikben az a közös, hogy mindannyian hatással voltak politikai nézeteinek formálódására azáltal, hogy impulzusokat kapott tőlük a demokratává váláshoz.

Elsőként szüleit kell említenünk. Édesapja, id. Bibó István egyszerre volt az egyetemi elit tagja is, meg nem is. A Szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatójaként elvileg egyenrangúnak számított a professzorokkal, de mivel náluk rosszabb anyagi körülmények között élt, a gyakorlatban mégsem kezelték egyenlő félként (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 28). Édesanyja, Graul Irén tolsztojánus volt – mint akkor sokan –, és fiába belenevelte: mindenki egyenlő, az ún. úriember nem eleve különb, mint a „köznép”. Ezért Bibó már gyerekkorában furcsállta, majd szégyellnivalónak találta azt, amit osztályának más tagjai természetesnek vettek: hogy nekik van cselédjük, aki velük lakik együtt, de mégsem egyenrangú velük (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 27). (Később nagy zsidókérdés-tanulmányának centrális metaforájává vált a háziasszony és a háztartási alkalmazott közötti felemás, tisztázatlan viszony [Bibó, 1986: 621-811].) Aztán középiskolásként az is feszélyezte, hogy ő kaphatott köz-tisztviselői ösztöndíjat, míg barátai: Ortutay Gyula és Reitzer Béla nem (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 28). Joghallgató korában pedig lelkiismeret-furdalással töltötte el, hogy amikor vesegyulladás lett, magas beosztású egyetemi tisztviselő fiaként ő használhatta a liftet, „közönséges” hallgatótársai viszont nem részesedhettek ebből a privilégiumból (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 28).

Visszaemlékezései szerint szegedi középiskolájára, a piarista gimnáziumra nem volt jellemző a cím- és rangkórság. Bibó így köthetett barátságot a szegénysorból származó Ortutayval és a zsidó Reitzerrel. Később, a jogi egyetemen pedig a paraszti sorból felemelkedő Erdei Ferenc, a nagy magyar szociológus lett egy életre szólóan Bibó barátja. Ekkor ismerkedett meg a baloldali Szegedi Fialok Művészeti Kollégiumával is.

2. Bibó Szegeden nemcsak egyes emberi kapcsolatokból merített, hanem *szellemi hatások* is érték. Apja e téren is meghatározó volt: bár csak amatőr tudós volt, sokat foglalkozott néplélektannal (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 23), s így ő volt az első, akitől Bibó indíttatást kapott ahhoz a pszichológizáló szemlélethez, amely egész munkásságának egyik legfőbb jellemzője. Termékenyítő volt számára az is, hogy a piaristák teljesítményelvűek voltak, az iskola pedig tele volt szabadgondolkodó tanárokkal (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 28), akik önálló véleményformálásra, kísérletezésre buzdították diákjaikat. Bibó ennek megfelelően számos önképzőkori dolgozatot írt – ezek közül többet kitüntetéssel abszolvált (Kovács 2004, 24-40) –, és első publikációja is, amelyben a reformáció jelentőségét méltatta (Bibó, 1928), az *alma mater* falai közt született.

A Reitzer Bélával kötött barátság annyiban volt meghatározó Bibó számára, hogy furcsa módon zsidó barátja is megerősítette abban, hogy 1944 előtt a zsidóságot Németh László: *Kisebbségben* (Németh, 1939) című munkájának szemüvegén keresztül szemlélte, hiszen ezzel vele az időközben kikeresztelkedő Reitzer is egyetértett. Ebben a szellemben készítették a *Március Front* programjához tervezeteket (Huszár, 1991: 78-96). Amikor viszont kiderült, hogy Reitzer munkaszolgálatosként elpusztult, ez – más tényezőkkel együtt - önvizsgálatra készítette Bibót, ami döntően hozzájárult nagy zsidókérdés-tanulmánya megírásához (Balog, 1999; Balog, 2004: 190-271; Bibó, 1986: 621-811).

Az Erdei Ferencsel történt megismerkedésének nagy szerepe volt Bibó politikai nézeteinek átalakulásában. Mint láthattuk, már ekkor sem szimpatizált a rendies rangtudattal, amely az úriembert az ún. „egyszerű emberek” fölé emeli – de ebből nem vont le messzemenő következtetéseket a fennálló rend megváltoztatására vonatkozóan, mert ekkor még nem volt baloldali. Gondolkodásában ekkor erőteljesen volt jelen az az elképzelés, hogy a tömegtársadalom kihívásával szemben szükség van egy minőségi elitre² (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 30). Ezért döbbsent meg, amikor Erdei rávilágított: a Nagyatádi-féle párt nem is igazi parasztpárt, nem képviseli eléggé a parasztok érdekeit (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 29). Erdei Ferenc ébresztette rá, hogy mennyire társadalomalatti helyzetben van a magyar parasztság, és hogy ezen a kozmetikázás mit sem segít. Így indult el Bibó azon az úton, amelynek végén a *Márciusi Front* programtervezeteinek egyik szerzője, majd parasztpárti politikus lett.

A legjelentősebb inspirációt Bibó István intellektuális fejlődésére Szegeden, a jogi egyetemen tanára, Horváth Barna jogfilozófus nyújtotta. Horváth volt az ún. *szegedi iskola* megalapítója, amelyhez rajta és Bibón kívül más tanítványai: Vas Tibor és Szabó József is tartoztak. Horváth a legnagyobb mértékben szinoptikus jogelméletével (Horváth 1937; Zsidai 2008a; 2008b), illetve az ehhez közel álló ún. társadalmi értéktannal hatott szerzőnkre. Eszerint a végső értékek elménk számára megismerhetetlenek, ezért eldönthetetlen, hogy ellentétek kibékíthetetlenek-e, avagy sem. A nem végső értékekről viszont annyit tudhatunk, hogy visszavezethetőek egymásra. Ebből következik, hogy ellentétek is áthidalhatóak (Horváth,

1932: 241-248; Balog, 2004: 19). Ezt a belátást használta fel Bibó, amikor politikai traumatológusként, krizeológusként látszólag antagonisztikus etnikai, világnézeti, politikai konfliktusokban a közvetítő szerepére vállalkozott (Balog, 2004: 17-34).

II.

1. Ami Bibó még életében Szegedre kifejtett hatását illeti, itt időrendi sorrendben haladva előbb államtudományi, majd jogtudományi disszertációját kell említeni. Mindkettő pályájának kezdeti sikerei közé sorolható, és mind *A szankciók kérdése a nemzetközi jogban* (Bibó, 1934), mind pedig a *Kényszer, jog, szabadság* (Bibó, 1935) Szegeden jelent meg. Jogfilozófusi pályájának következő, jelentős állomása is városunkhoz köthető: magántanári habilitációja 1940. június 13-án a szegedi egyetemen történt (Bibó, 1993). Később, Erdély visszacsatolása után, 1941. május 26-án habilitációját Kolozsvárra helyezték át (Kenedi, 1991: 446).

Bibó István szegedi karrierjének, egyúttal egész életének legfényesebb évei a koalíciós időszakra tehetőek. 1946. július 22-én nyilvános rendes tanárként a szegedi jogi karon a Politika Tanszék professzora lett (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 342-352), ahol is e minőségében alkotmánytant és közigazgatástant adott elő, ezen kívül a *Bevezetés a politikatudományba* és a *Nemzetközi jog* című kurzusokat, valamint a kar esti munkástanfolyamán a *Bevezetés a jog, állam- és társadalomtudományba* című tárgyat is (Dénes, 2004: 33-215). E tanévben sok előadást tartott a városban is: az egyetem aulájában, a tanárképzőn, a szakszervezeteknél, a protestáns férfiak körében, egy pedagógus-továbbképző tanfolyamon és a Szabadművelődési Felügyelőknél (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 334-338). Szeptember 4-én kari jegyzőnek nevezték ki, az ősz folyamán pedig a Szegedi Közművelődési Tanács tagjai közé választotta (Kenedi, 1991: 446). 1947-ben fővárosi elfoglaltsága miatt egyetemi tanári teendői alól szabadságolták, de úgy, hogy a főkéllégium előadásában és a vizsgáztatásban helyettesítették, a kiskollégiumok előadásait és egyéb egyetemi teendőit ellátta (Kenedi, 1991: 446). A következő tanév első félévében heti egy órában *Modern államelméleteket* tanított, valamint a *Demokrácia és szocializmus*, valamint a *Szabadság, képviselet, önkormányzat* című kurzusokat (Dénes, 2004: 215-230), a második szemeszterben hetente 2-2 órában pedig *Közigazgatástant*, *Nemzetiségi kérdést* és *Legitimitást* is (Dénes, 2004: 230-253; Kenedi, 1991: 447). Az élete vége felé Huszár Tibornak adott interjújában így vélekedett a szegedi egyetemről: „*Abban az időben mindenki baloldalinak nevezte magát, aki határozottan nem volt nyilas vagy németbarát. Ilyenek nem sokan voltak Szegeden, s ha voltak, eltűntek. Egészében véve az egyetem egy jellegzetes várakozás-álláspontú, inkább konzervatív középosztálybeli együttes volt, ahol én úgy szerepeltem, mint egy nagyon erősen és agresszívan baloldali elem. Olyan emberek, akik később simán és zökkenő nélkül behódoltak, rettentően a szememre hányták, hogy én a középosztályt gyalázó előadásokat tartok Szegeden*” (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 261). Mindez jól mutatja, miben különbözött Bibó kortársai többségétől. Oktatói munkássága háttérbe szorulását annyiból nem is különösebben bánta, hogy ekkor már érezte: a diktatúra bevezetésének közeledtével a kommunisták egyre inkább

bele akarnak szólni abba, hogy mit tanítson (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 261). 1950-ben pedig már el is távolították a karról: szeptember 8-án a kari dékán felsőbb utasításra hivatkozva nyugdíjaztatása iránti kérelem benyújtására szólította fel (Kenedi, 1991: 447). Lett volna alternatíva is: megkaphatta volna a munkajogi tanszéket is, de őt a rendeleti jogágak nem érdekelték (Huszár-Litván-S. Varga, 1995: 263, 389). Október 15-én a szegedi egyetem rendelkezési állományába került, állása pedig az év végével megszűnt. Mivel még nem akart nyugdíjba menni, Budapesten, az Egyetemi Könyvtárban helyezkedett el (Kenedi, 1991: 447).

Mivel Bibó ezek után Pesten élt és dolgozott, Szegedre gyakorolt hatása csak halála után bontakozhatott ki, mert a diktatúra nem engedte se publikálni, se tanítani. A nyolcvanas években, a diktatúra enyhülése, majd különösen a lengyel *Szolidaritás* 1980-81-es sikerei után a második nyilvánosságban megkezdődött Bibó reneszánsza hazánkban (Balog 2010, 23-28). Városunkban is elkezdtek olvasni írásait az ellenzéki repülőegyetem előadásain, ahol főleg az életmű lelkes kutatója, Szilágyi Sándor előadásai voltak informatívak az érdeklődők – köztük jómagam – számára (Szilágyi, 1985). 1986-ban aztán a hivatalos nyilvánosságban is részleges áttörés következett be, mert a Magvető Kiadó gondozásában megjelent egy háromkötetes válogatás a szerző legfontosabb írásaiból, igaz, az 1956-os írások nélkül (Bibó, 1986). Ennek nyomán Bibót az egyetemen is tanítani kezdték.

A Bibó-reneszánsz a rendszerváltás évében, 1989-ben kezdődött el az első nyilvánosságban is. Ez az év valóságos dömpinget hozott e téren: egyre-másra jelentek meg az általa jegyzett írások, a róla szóló cikkek, méltatások, egymást követték a megemlékezések. Ezek közül az egyik legjelentősebb Szegedhez fűződik, ezért érdemes részletesebben szólni róla. Ekkor, 1989 májusában került megrendezésre a Bibó István Emlékbizottság rendezésében Szegeden egy nagyszabású Bibó-konferencia, amelyen vezető magyar értelmiségiek mellett az akkor alakulóban levő pártok is képviseltették magukat (Balog 2010, 73-83).

A szervezők Bibó temetésének 10. évfordulója alkalmából, a bibói „népfrontosság” szellemében kívántak fórumot nyújtani egymástól különböző felfogású előadóknak, hogy nézeteiket ütköztessék, de egyúttal – ugyancsak bibói szellemben – közös nevezőt is találjanak. Az emlékezés itt azonban egyúttal konkrétan, itt és most cselekvési programot is magával vont, és pedig olyat, amely hosszú évtizedekre meghatározhatta az ország jövőjét. A Bibó-felejtés ekkorra olyannyira véget ért, hogy Bibó hirtelen a lehető legaktuálisabbá vált. Míg azelőtt a bibóizmus csak a tiltott és a túrt kategóriában létezhetett, most hirtelen a hivatalos ideológia rangjára kezdett emelkedni. Korábban a margón, maximum félellenzékként hallathatták a hangjukat Bibó hívei. Most jött el a pillanat, amikor „éljen Bibó!”-t kiáltva hatalomra lehetett jutni vagy azt megtartani. Bibó így inkább az apropó volt ahhoz, hogy a rendszerváltás előestéjén a BIEB alakulásán jelen lévő politikai erők a várható gyökeres fordulat utáni időkre készülve felmérjék egymást, és tesztelhesék politikai elképzeléseiket.

A konferencia előadói egyvalamiben egyetértettek, egy másik, szintén alapvető dologban viszont nem. Egyetértettek abban, hogy nemet mondtak a fennálló rendszerre, és igent Bibóra, mint az antikádárizmus szimbólumára. Májusban már mindenki számára egyértelmű volt, hogy ha Bibó hősként ünnepelt kultuszfigurává válik, akkor „az 1956-ban ellenforradalom volt” tétel, ami az egypártrendszerű diktatúra fenntartásának első számú ideológiai alátámasztását nyújtotta, recsegre-roppogva megdől, a pártállami berendezkedéssel együtt.

Az viszont még egyáltalán nem volt világos, hogy az összeomlóban levő régi helyett mi van kiépülőben. Éppen ennek tisztázásához nyújtott kiváló alkalmat Bibó életműve és ezen belül is különösen harmadikutassága. Az ehhez fűződő állásfoglalás lakmuszpapírként mutatta: merre akarnak haladni a felszólaló politikusok, ideológusok, közéleti emberek, és mit érzékelnek zsákutcaként. A vita tulajdonképpen akörül folyt, hogy lehetséges és kívánatos forgatókönyv-e 1989 májusában Magyarországra számára a bibói harmadik út.

Aki fél-rendszer váltást, tehát demokratikus szocializmust akart, az igent mondott Bibó harmadikutasságára (Bíró, 1989; Légrádi, 1989; Szalai, 1989). Akik viszont teljes rendszerváltást kívántak, elvetették ezt, és a második utat, a nyugati modell választották: parlamenti demokráciát és kapitalizmust a magántulajdon mindenféle korlátozása nélkül (Dénes, 1989; Juhász, 1989; Légrádi, 1989; Szabó, 1989; Szalai, 1989; Szilágyi, 1989). A konferencián a demokratikus szocialisták voltak az igazibb bibóisták, mert Bibó is csak a diktatórikus szocializmusra mondott nemet, a kapitalizmus restaurációját azonban ellenezte, még demokratikus, parlamentáris keretek között is. Ez a bibóizmus azonban nacionalizmussal párosult (Bíró, 1989), ami viszont már Bibó eszméinek eltorzításából táplálkozott, mert Bibó mindig is elvetette a harmadik út speciálisan magyar útként való értelmezését. Ez a bibóizmus ráadásul egy „szemmel tartott demokráciát”, egy tekintélyuralmi elemekkel vegyített többpártrendszerű berendezkedést erősített volna: a pozsgayzmust. Ez a történelem és egyben a recepció fintora – jól illusztrálva a mondást, miszerint a könyveknek (és szerzőiknek) megvan a maga sorsa (Balog, 2010: 82-83).

Szeged más alkalmakkor és más formában is megemlékezett a nagy politikai gondolkodóról. *Bibó István üzenete* címmel 1998. február 14-én a jogi karon tartottak emlékülést; 2011. november 30-án a szegedi Városháza Dísztermében a Bibó István Közéleti Társaság, Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara közös rendezésében a szerző születésének 100. évfordulója alkalmából centenáriumi konferenciára került sor; 2014. október 17-én pedig a Grand Caféban a *Nemzet-alternatívák* című szimpózium keretén belül több, az életművel foglalkozó előadás is elhangzott. Bibó alakját Szegeden szobor, nevét utca őrzi, életművének kutatói között pedig ott találjuk Ruzsoly Józsefet, Medgyesi Konstantint, Lengyel Andrást, Pál Józsefet és Lengyel Zoltánt is.

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük ifj. Bibó Istvánnak a fotók adatolásához nyújtott önzetlen segítségét.

Felhasznált irodalom

- A *Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája* (1989). Szeged, 1989. május 12–14. Kézirat. Szeged: SZTE Egyetemi Könyvtár, Társadalomelméleti Gyűjtemény. Dokumentum-tár. Lista hagyatéki anyagokról, kéziratokról, dokumentumokról. 8-as dosszié.
- Balog Iván (1999): Reitzer Béla személyiségének hatása Bibó Istvánra. In: Dénes Iván Zoltán (szerk.): *A szabadság kis körei. Tanulmányok Bibó István életművéről*. Budapest: Osiris Kiadó, 216–224.
- Balog Iván (2004): *Politikai hisztériák Közép- és Kelet-Európában. Bibó István fasizmusról, nacionalizmusról, antiszemitizmusról*. Eszmetörténeti Könyvtár 2. Budapest: Argumentum Kiadó–Bibó István Szellemi Műhely.
- Balog Iván (2010): *Bibó István recepciója – Politikai átértelmezések*. Budapest: Argumentum Kiadó–Bibó István Szellemi Műhely.
- Bibó István (1928): Mit jelentett a reformáció az emberiség számára? In: *Egyházi Híradó*, 1928. november 10.
- Bibó István (1934): *A szankciók kérdése a nemzetközi jogban*. A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Jog-és Államtudományi Intézetének Kiadványa 3. Szeged: Szegedi Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt.
- Bibó István (1935): *Kényszer, jog, szabadság*. Acta Litterarum ad Scientiarum Reg. Universitatis Hung. Francisko-Josephine. Sectio: Juridico-Politica 8. Szeged: Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt.
- Bibó István (1986): *Válogatott tanulmányok I–III*. Vál. és utószó: Huszár Tibor. Szerk. és jegyzetek: Vida István, Nagy Endre. A válogatásban és szerkesztésben közreműködött: ifj. Bibó István. Budapest: Magvető.
- Bibó István (1993): A jogelmélet kérdései fő kérdései tegnap és ma. Közreadja: Dénes Iván Zoltán (szerk.): *A hatalom humanizálása. Tanulmányok Bibó István életművéről*. Pécs: Tanulmány Kiadó, 314–325.
- Bibó-életrajzi könyv* (1991) I–II. köt. Budapest: Századvég – Bern: Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem.
- Bíró Zoltán (1989): Ismét: harmadik út, saját út. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.
- Bozóki András (1989): Hozzászólás. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.
- Dénes Iván Zoltán (1989): Befejezetlen múlt és újra felfedezett jövő. In: *Limes*, 1989/1., 59–66.
- Dénes Iván Zoltán (szerk.) (1993): *A hatalom humanizálása. Tanulmányok Bibó István életművéről*. Pécs: Tanulmány Kiadó.

Dénes Iván Zoltán (szerk.) (1999): *A szabadság kis körei. Tanulmányok Bibó István életművéről*. Budapest: Osiris Kiadó.

Dénes Iván Zoltán (szerk.) (2004): *Bibó István egyetemi előadásai 1942–1949*. Sajtó alá rendezte, a szövegeket gondozta: Balog Iván, Tóth László Dávid. Debrecen: Debreceni Egyetem – Kosuth Egyetemi Kiadó.

Horváth Barna (1932): *Jogbölcseleti jegyzetek*. Horváth Barna engedélye alapján összeállította: Tézsla József joghallgató. Szeged: Szent István Társulat Könyvkiadó Rt. szegedi fiókja.

Horváth Barna (1937): *A jogelmélet vázlat*. Szeged: Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt.

Huszár Tibor – Litván György - S. Varga Katalin (szerk.) (1995): *Bibó István (1911-1979). Életút dokumentumokban*. Budapest: 1956-os Intézet – Osiris – Századvég.

Huszár Tibor (1989): *Bibó István. Beszélések, politikai-életrajzi dokumentumok*. Debrecen: Kolonel Bt.

Huszár Tibor (1991): *Párhuzamok és kereszteződések. Erdei Ferenc, Bibó István és a Márciusi Front*. Budapest – Makó: ELTE Szociológiai Intézet – József Attila Múzeum.

Juhász Pál (1989): Hozzászólás. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.

Kenedi János (szerk.) (1991): *Bibó István életrajzi adatai*. In: *Bibó-életrajzi II. köt.* Budapest: Századvég – Bern: Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 440–449.

Kovács Gábor (2004): *Az európai egyensúlytól a kölcsönös szolgáltatások társadalmáig. Bibó István, a politikai gondolkodó*. Budapest: Argumentum Kiadó–Bibó István Szellemi Műhely.

Légrádi Tibor (1989): *Hozzászólás*. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.

Németh László (1939): *Kisebbségben*. Budapest: Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Részvénytársaság.

Szabó Miklós (1989): *A harmadik út – tegnap és ma*. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.

Szalai Júlia (1989): *Új típusú társadalmi feszültségek a nyolcvanas évek Magyarországon*. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.

Szalai Pál (1989): *Hozzászólás*. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.

Szilágyi Sándor (1985): *A szellemi ellenállás jelképe. Bibó-tanulmányok*. Budapest: ABC Független Kiadó.

Szilágyi Sándor (1989): *Hozzászólás*. In: *A Bibó István Emlékbizottság (BIEB) konferenciája*.

Zsidai Ágnes (2008a): *A Tiszta Jogszociológia. Horváth Barna szinoptikus jogbölcselete*. Budapest: Szent István Társulat.

Zsidai Ágnes (2008b): *Jogbölcseleti torzó. Bibó István jogbölcseleti írásainak rekonstrukciója*. Budapest: Szent István Társulat.

Jegyzetek

- 1 A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.
- 2 Ezért nem vették fel Bibót a Szegedi Fıatalk Mővészeti Kollégiumába sem.

Bibó István katonaruhában a Retek utca 33. szám alatti lakásukban, 1940 nyarán. A behívó a rövid, egy vagy két hónapos kiképzésre a június végi esküvő után egy héttel érkezett, emiatt hamarabb kellett hazatérnie nászútjáról. Ebben a lakásban 1944. október végéig éltek. (MFM Tkf-2019.1.7.)

Bibó István egyenruhában, 1940 nyara.
(MFM Tkf-2019.1.8.)

Bibó István és felesége az írógépnél, 1943.
(MFM Tkf-2019.1.6.)

Bibó István feleségével és Borsos Miklós szobrásszal
a művész tihanyi nyaralójának kertjében, 1970 körül.
(MFM Tkf-2019.1.3.)

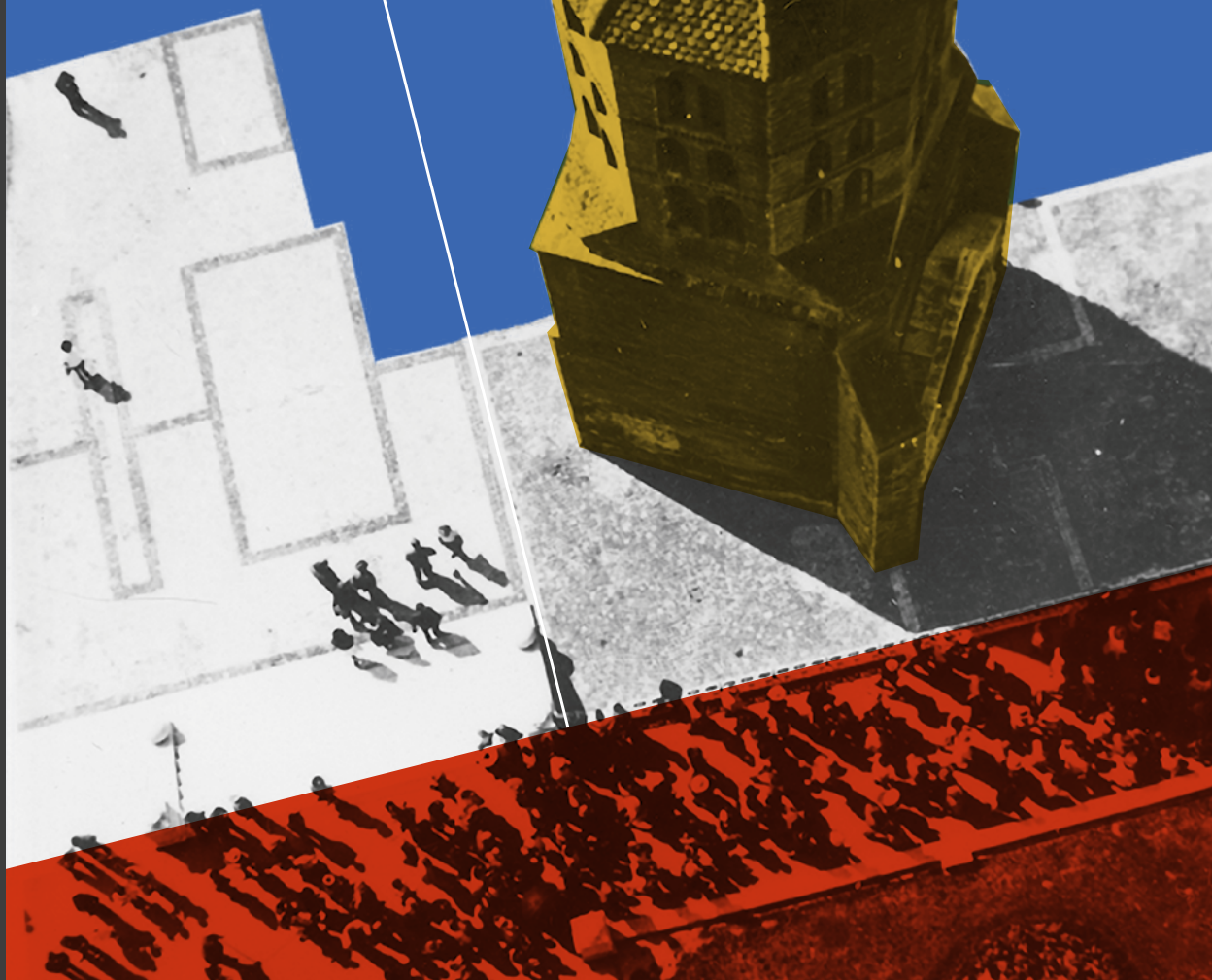
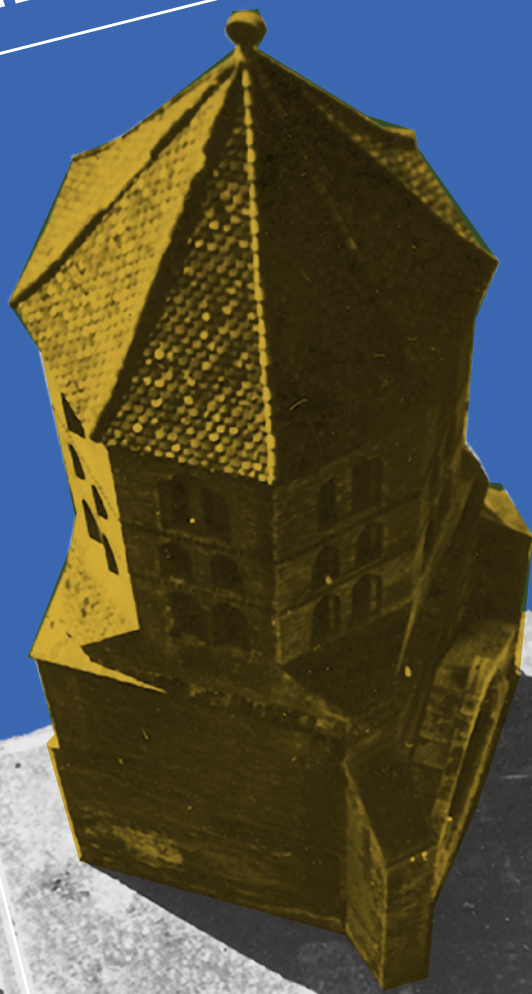

Bibó István feleségével, leányával és legidősebb unokájá-
val, Tegzes Mihállyal, 1973-74 körül. (MFM Tkf-2019.1.1.)

Bibó István menyével, 1973-74 körül.
(MFM Tkf-2019.1.2.)

A szegediség változásai

Hegedűs Anita – Medgyesi Konstantin:

A szegediség változásai

Szeged
2020

A szegediség változásai

Szerkesztők:
Hegedűs Anita – Medgyesi Konstantin

Nyomdai előkészítés:
Donka Gergely

Fotók digitalizálása:
Sólyom Péter

Kiadja:
Móra Ferenc Múzeum
6720 Szeged, Roosevelttér 1-3.
06-62-549-040
www.moramuzeum.hu

Felelős kiadó:
Fogas Ottó múzeumigazgató

ISBN 978-963-9804-64-7

A kötet megjelenését a Szeged 300 programsorozat keretében
Szeged Megyei Jogú Városa támogatta.

Nyomdai kivitelezés:
Generál Nyomda
6728 Szeged, Kollégiumi út 11/H.

Borítókép: A Dömötör-torony felülnézetből, 1930-as évek.

Hátoldal: Motorosok a Móra Ferenc Múzeum épülete előtt, 1959.

Tartalom

Romsics Ignác Szegedi évszázadok	8
Tomka Béla Szeged 20. századi városfejlődése európai kontextusban.	24
Máté-Tóth András – Mezey András Vallási momentumok Szeged történetében.	36
Nátyi Róbert Szeged képzőművészete a XX. század első felében európai fókuszról.	50
Bíró-Balogh Tamás Kölcsönhatásban: írók, költők és Szeged	86
Marjanucz László Szeged hosszú 18. százada	96
Horváth Ferenc A szegedi vár bontása. A vár helye és szerepe a szegediek gondolkodásában	113
Balog Iván Hogyan hatott Szeged Bibó Istvánra és Bibó István Szegedre?	124
Lencsés Gyula A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma külföldi kapcsolatairól	134
Tóth István Változások Szeged arculatában szegedi épületeken keresztül	146
Nyéki Tamás 1956 emlékezete a szegedi városképben	182
Medgyesi Konstantin A „szegedi” Móra Ferenc	194

Polgármesteri köszöntő

Különleges kötetet tart a kezében az olvasó, amely városunk színes és gazdag történetébe nyújt betekintést. 2019-ben volt a 300. évfordulója annak, hogy Szeged visszanyerte szabadságát és függetlenségét a török uralmat követően. Városunk 1719 májusában kapta meg szabadalomlevelét, amely rögzítette az itt élő polgárok kiváltságait. Ezt a történelmi eseményt olyan nagy becsben tartjuk, hogy minden évben erre emlékezve ünnepeljük Szeged napját is. Nem véletlenül, hiszen ez az egyik legnagyobb kincsünk, városunk önállósága és szabadsága. Jól látszik, hogy Szeged mindig akkor lépett előre, amikor saját maga dönthetett sorsáról. Akkor fejlődött legjobban a gazdasága, kultúrája, tudományos és közösségi élete, amikor mi magunk alakíthattuk azt.

A Móra Ferenc Múzeum Szeged szabadságának jeles évfordulója alkalmából tudományos konferenciát szervezett, ahol kiváló tudósok tartottak előadásokat városunk elmúlt három évszázadának történetéről. Ebben a kötetben a konferencia előadásainak írásos változatát gyűjtötték össze, és ezt egészítették ki egyedi, színes illusztrációkkal. A nagy, ünnepi évfordulónkhoz méltó könyv született, amely izgalmas témákat dolgoz fel.

Többek között Szeged társadalmi változásairól, a szegedi és a magyar történelem fontos állomásairól, városunk kulturális, irodalmi életének meghatározó szereplőiről és eseményeiről születtek kiváló előadások és írások. De kitűnő tanulmányokat olvashatunk Móra Ferenc és Bibó István szegedi munkásságáról, a városkép alakulásáról vagy éppen a vallási tényező szerepéről Szeged történetében.

Az elmúlt három évszázad történelmi eseményei és társadalmi változásai fontos tanulságot szolgálnak mindannyiunk számára. A könyvet nemcsak kutatóknak, de minden szegedinek és a városunk múltja iránt érdeklődő olvasónak szívesen ajánlom figyelmébe.